

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۳، پاییز ۱۳۹۵

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

سنجش میزان توسعه‌یافتگی و عوامل مؤثر بر آن در نواحی روستایی استان فارس با استفاده از تحلیل عاملی و ضریب ناموزون موریس

مرتضی نعمتی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

سیامک طهماسبی: کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

معصومه قرقانی^۱: کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۲۲ صص ۴۵-۵۸ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۲۰

چکیده

طی دهه‌های اخیر، توسعه به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های جهانی همواره توجه سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان اقتصادی-اجتماعی را به خود جلب کرده است؛ در راستای دستیابی به توسعه پایدار در عرصه‌های سکونتگاهی کشورها اعم از شهر و روستا، شناخت روند تحولات گذشته، تحلیل وضع موجود و ترسیم فضای مطلوب آن‌ها ضروری است. به عبارت دیگر، شناخت توانمندی‌های محیطی و میزان خدمات موجود در هر منطقه و در پی آن، تعیین سطوح توسعه‌یافتگی این نواحی سکونتگاهی به ویژه روستاها، نخستین گام در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه این مناطق جمعیتی به شمار می‌رود. پژوهش حاضر با هدف تعیین عوامل مؤثر در توسعه نواحی روستایی و بررسی تفاوت‌ها، تشابهات و طبقه‌بندی آنها از نظر میزان توسعه‌یافتگی پرداخته است. روش تحقیق از نوع روش توصیفی-تحلیلی بوده و جامعه آماری روستاهای استان فارس در سطح شهرستان‌ها و اطلاعات لازم به وسیله مطالعات اسنادی جمع‌آوری شده و با استفاده از روش تحلیل عاملی وضعیت ۲۹ شهرستان استان در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مطالعه شده و ۵۰ شاخص به ۶ عامل خلاصه شده‌اند. سپس سطح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی با استفاده از ضریب ناموزون موریس به چهارگروه توسعه یافته، در حال توسعه، کمتر توسعه یافته و محروم تقسیم شدند و با بهره‌گیری از سیستم اطلاعات جغرافیایی توزیع آنها نمایش داده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین نواحی روستایی استان فارس تفاوت‌ها و اختلافات شدیدی وجود دارد که در این بین نواحی روستایی شهرستان شیراز (۵۰٫۵۷ درصد)، مرودشت (۵۰٫۲۲ درصد)، داراب (۴۹٫۰۴ درصد)، استهبان (۴۶٫۳۵ درصد) و کازرون (۴۵٫۵۹ درصد)، در بالاترین سطح به عنوان گروه توسعه‌یافته و در پایین‌ترین سطح نواحی روستایی شهرستان‌های کوار، مهر، سروستان، خنج و گراش (۱۸٫۴۶ درصد) به عنوان گروه محروم قرار داشت.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، تحلیل عاملی، ضریب ناموزون موریس، استان فارس.

^۱ نویسنده مسئول: Masom.ghashghai@yahoo.com، ۰۹۳۰۶۲۵۵۶۹۲

بیان مسأله:

تمرکز شدید و عدم تعادل از جمله ویژگی‌های کشورهای جهان سوم است که این ویژگی معلول نتایج سیاست‌های رشد قطبی به شمار می‌آید. تمرکز سرمایه و امکانات در شهرهای بزرگ، رشد روابط سرمایه‌داری پیرامونی و کمبود زیرساخت‌ها در نواحی را به دنبال داشته است (Tabrizi, 2014: 20). در میان نگرانی روبه رشد در مورد افزایش نابرابری، ابعاد فضایی نابرابری قابل توجه می‌باشد، در بسیاری از اقتصادهای درحال توسعه، نابرابری فضایی و منطقه‌ای در فعالیت‌های اقتصادی، درآمد و شاخص‌های اجتماعی وجود دارد و در حال افزایش می‌باشد. نابرابری فضایی بعد کلی از نابرابری است؛ اما اهمیت زمانی بیشتر می‌شود که بخش فضایی و منطقه‌ای همسویی با تنش‌های سیاسی و قومی برای تضعیف ثبات سیاسی و اجتماعی به آن افزوده شود (Kanbur and Venables, 2005: 5). در کشورهای درحال توسعه، کیفیت زندگی مردم دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد، به سرعت در حال افزایش است، لذا توزیع متعادل امکانات و خدمات گامی در جهت از بین بردن عدم تعادل‌های منطقه‌ای است. زیرا هر چقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پر جاذبه شده و نهایتاً باعث عدم تعادل توزیع جمعیت در سطح منطقه و سرزمین خواهد شد (Khakpour, 2007: 137). عدم توازن در جریان توسعه بین نواحی مختلف موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه‌ای می‌شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (Taghvaei et al, 2012: 16). تمرکز نامعقول و نامتناسب در عرصه‌های زیستی، توسعه اقتصادی - اجتماعی نابرابری نواحی جغرافیایی را در پی خواهد داشت، موضوعی که بازتاب آن را در چشم‌انداز جغرافیایی شهرها و رشد ناهمگون آنها نیز می‌توان یافت (GhaedRahmati et al, 2011: 1).

تقریباً یکی از ویژگی‌های بارز الگوهای توسعه‌ای که در عمل در اکثر کشورهای در حال توسعه صورت پذیرفته است، سرعت فاحش توسعه مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی است، به طوری که نه تنها در مناطق روستایی فاصله‌ای چشمگیر در زمینه سرمایه‌گذاری و تولید به چشم می‌خورد، بلکه از حیث مسائل فرهنگی و اجتماعی نظیر آموزش، سلامتی و امنیت اجتماعی که همه جزء پیش شرط‌های توسعه انسانی هستند، نیز دارای عقب ماندگی‌های فاحشی نسبت به مناطق شهری هستند (Fathi et al, 2011: 48). سکونتگاه‌های روستایی در اکثر کشورهای درحال توسعه، از نظر فیزیکی و اقتصادی با یکدیگر و با حوزه‌های روستایی خود یا با شهرهای بزرگ‌تر، به جزء بهره‌گیری از خدمات و امکانات، ارتباط و پیوندی ندارند. در هر مورد فقدان دسترسی برای خانوارهای روستایی، اغلب آنها را در فقر نگاه می‌دارد، و عدم تعادل‌های جغرافیایی و اجتماعی را استمرار و استحکام می‌بخشد (Badri et al, 2007: 118). کیفیت توسعه و زیرساخت‌ها در اثر برنامه‌ریزی‌های نامطلوب و متمرکز گذشته مسائل عمده‌ای را در روند توسعه روستایی کشور ایجاد کرده است. به منظور حل مسائل ناشی از عدم تعادل - های منطقه‌ای، گام نخست شناخت و سطح‌بندی روستاها از نظر برخورداری در زمینه‌های اقتصادی، زیربنایی و ارتباطات، اجتماعی - فرهنگی، بهداشتی، درمانی، آموزشی و... است (Bayat, 2010: 115). شهرستان‌های استان فارس در زمینه‌های مختلف دارای تفاوت‌های توسعه بوده‌اند که بیانگر عدم توسعه هماهنگ با نیازهای جمعیتی آنها است. این نابرابری‌ها بازتاب و برآیند عوامل طبیعی، اقتصاد سیاسی، نارسایی‌های نظام برنامه‌ریزی و قطب رشد (شهر شیراز) می‌باشد. شهر شیراز طی سه دهه به دلیل مرکزیت اداری - سیاسی و قطب برتر، در زمینه تمام شاخص‌های توسعه، برتری و تفوق خود را در نظام شهرستانی استان حفظ نموده است و به عنوان قطب رشد، خدمات و نیروهای انسانی ماهر و متخصص را از شهرستان‌های پیرامون جذب کرده و تمرکز اقتصادی، سیاسی و جمعیتی را در سازمان فضایی استان پدیدار ساخته است. الگوی توسعه فضایی استان فارس به صورت مرکز - پیرامون است (Ziari et al, 2009: 77).

بنابراین اولین اقدام برای از بین بردن و کاهش تفاوت‌ها و نابرابری‌ها باید میزان برخورداری از منابع و امکانات هر کدام از نواحی را سنجید و سپس با برنامه‌ریزی‌های مناسب و در اولویت قرار دادن آنها در برنامه‌های توسعه به رفع نابرابری‌ها و محرومیت اقدام کرد. پژوهش حاضر با هدف تعیین مهم‌ترین عوامل مؤثر در توسعه نواحی روستایی و بررسی تفاوت‌ها و طبقه‌بندی آنها از نظر میزان توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های روستایی استان فارس پرداخته شده است. سؤال تحقیق به این صورت است: عوامل اصلی مؤثر بر توسعه یافتگی نواحی روستایی فارس کدام است؟ و سطوح توسعه یافتگی به چه میزان می‌باشد؟

پیشینه تحقیق:

در رابطه با موضوع این تحقیق مطالعات متعددی صورت گرفته است که به تعدادی از آنها در جدول زیر اشاره می‌شود:

محقق	سال	موضوع	نتایج
لی و وی	۲۰۱۰	سلسه مراتب فضایی - زمانی نابرابری منطقه ای در چین	نتایج نشان می دهد که نابرابری منطقه ای در مقیاس های جغرافیایی مختلف الگوهای متفاوتی را نشان می دهد. نابرابری درون استانی کاهش یافته است در حالی که نابرابری های بین منطقه ای در حال افزایش پیدا کرده است. بنابراین، استراتژی های توسعه جدید برای کاهش نابرابری منطقه ای نتایج مورد انتظار را بدست نیاورده است. همچنین نتایج نشان می دهد که جهانی شدن مکانیسم غالب باعث نابرابری منطقه ای است.
زیاری، کرامت الله و جلالیان اسحاق	۱۳۸۷	مقایسه شهرستان های استان فارس براساس شاخص های توسعه ۷۵_ ۱۳۵۵	شهرستان های استان فارس در دوره های متفاوت در زمینه های مختلف دارای تفاوت های توسعه بوده اند که بیانگر عدم توسعه هماهنگ با نیازهای جمعیتی آنها است
تقوایی، مسعود و شفیعی، پروین	۱۳۸۸	کاربرد تحلیل عاملی و خوشه ای در ارزیابی فضایی - مکانی مناطق روستایی استان اصفهان	روستاها را به هشت گروه که گروه اول برخوردارترین و گروه هشت محروم ترین است، طبقه بندی کردند که نابرابری های فاحشی در بین سکونتگاه های روستایی وجود داشته است.
زیاری کرامت الله و همکاران	۱۳۸۹	سنجش درجه توسعه یافتگی شهرستان های استان آذربایجان شرقی	نتایج تحقیق بیانگر این است که میان شهرستان های استان به لحاظ برخورداری از شاخص های توسعه تفاوت اساسی وجود دارد که با گذشت زمان بر برخورداری آنها افزوده شده است
تقوایی، مسعود، و همکاران	۱۳۹۰	تعیین و تحلیل سطوح برخورداری شهرستان های استان بوشهر با استفاده از مدل اسکالوگرام	اسکالوگرام توزیع فضایی امکانات و خدمات، بین شهرستان های بوشهر و دشتستان با سایر شهرستان ها اختلاف و ناهمگونی وجود دارد. ولی بین سایر شهرستان های استان اختلاف فاحشی دیده نمی شود
زنگی آبادی، علی و اکبری، محمود	۱۳۹۰	عنوان ارزیابی و تحلیل میزان توسعه یافتگی شهرستان های استان فارس	وضعیت سنجی شاخص های مورد بررسی در شهرستان های فارس حکایت از نابرابری و عدم تعادل دارد.
توکلی نیا، جمیله و شالی محمد	۱۳۹۱	نابرابری های منطقه ای در ایران	نتایج حاصله نشان می دهد در سال ۱۳۸۵ از ۳۰ استان کشور، یک استان توسعه یافته، ۴۰ استان نسبتاً توسعه یافته، ۷ استان توسعه میانی، ۱۹ استان توسعه نیافته و یک استان محروم می باشد

منبع: یافته های کتابخانه ای تحقیق: ۱۳۹۳.

مبانی نظری:

توسعه پدیده جدیدی نیست؛ بلکه با انسان زاده می‌شود و همراه با تکامل زندگی اجتماعی انسان رشد کرده و هرگز با آن جدا نبوده است. از این رو باید تکامل و توسعه را در تعالی جامعه انسانی جستجو کرد و همراه با این تعالی ابعاد جدیدی برای آن در نظر گرفت (Zarabi et al, 2012:2). دستیابی به توسعه و بهبود کیفیت زندگی از آرمان‌هایی است که همواره ذهن بشر را به خود مشغول نموده است. توسعه زمانی تحقق می‌یابد که از تمامی عوامل، امکانات و منابع تولید کشور استفاده بهینه به عمل آید (Taghdisei et al, 2013:158). توسعه به عنوان یک موضوع علمی و مسئله اجرایی، تقریباً بعد از جنگ جهانی دوم مطرح شد؛ از آن زمان تاکنون با توجه به تنوع مفاهیم و دیدگاه‌ها در زمینه توسعه، نظریه‌ها و الگوهای متعددی درباره توسعه و توسعه نیافتگی، طرح شده و در هر دوره‌ای یک یا چند الگو به عنوان الگوهای مسلط عمل کرده است (Azadi et al, 2013:45). قبل از دهه ۱۹۹۰ منظور از توسعه کشورها، افزایش متغیرهای کمی اقتصادی همانند تولید ناخالص داخلی، درآمد سرانه و... بود با در نظر گرفتن چنین سنجه‌ای، رشد اقتصادی محور اصلی توسعه ملت‌ها بود. به طور کلی هدف توسعه، بهبود شرایط کلی زندگی مردم است. توسعه صرفاً پدیده‌ای اقتصادی نیست، توسعه جریانی چند بعدی است که مستلزم تجدید سازمان و تجدید جهت گیری مجموعه نظام‌های اقتصادی و اجتماعی کشور است (Maleki et al, 2010:63).

توسعه تغییر بنیادی در متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می شود و تحقق آن، مستلزم ایجاد هماهنگی بین ابعاد گوناگون آن است. یکی از ارکان توسعه جامعیت و یکپارچه بودن آن در رفع عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی درون مناطق است (Bayat, 2010:144). میسرا معتقد است که هدف تمام فرآیندهای توسعه و به خصوص توسعه منطقه‌ای، رفاه انسان است. این دید از توسعه، نه تنها افزایش رفاه بر حسب ارقام کلی را هدف می‌گیرد بلکه توزیع عادلانه‌تر آن بین نواحی مختلف و گروه‌های مردم را نیز شامل می‌شود (PourMohamadi et al, 2010:36). یکی از جامع‌ترین مفاهیم در همه زمان‌ها، توسعه پایدار است. این مفهوم عنصر اصلی راهکار ۲۱ است، سند چهل خطی که در سال ۱۹۹۲ در نشست سران جهان در ریودوژانیرو مورد پذیرش همگان قرار گرفت (Mosavi Kazemi et al, 2009: 94). توسعه پایدار، توسعه‌ای است که در آن تأمین نیازها و رضایتمندی افراد همراه با افزایش کیفیت زندگی انسان مد نظر است. توسعه پایدار بر پایه اصول اخلاقی مربوط به عدالت میان نسل‌ها، میان نژادهای انسانی و درون طبقات جامعه قرار گرفته است. توسعه پایدار به معنی پیشرفت و ارتقاء بخشی بایک دید یکپارچه و کل‌گرا به فرآیند توسعه برای ایجاد یکپارچگی فرآیندهای مرتبط به هم در سطوح مختلف مکانی از جمله سطح محلی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه اکولوژیکی است (Rezvani, 2012: 106). نابرابری منطقه‌ای، به عنوان تجلی مهم الگوهای منطقه‌ای، یکی از مسائل مهم در جغرافیا است (Wang et al, 2012:705). بحث‌های طولانی در مورد میزان، ابعاد، مسیر، مکانیسم، و پیامدهای نابرابری جغرافیایی و همچنین سیاست‌هایی که با فقر و نابرابری مقابله می‌کنند، انجام شده است. این بحث‌ها از طریق مکاتب همگرایی (برای مثال، اقتصاد نئوکلاسیک) و واگرایی (برای مثال، وابستگی، نئومارکسیسم) غالب بوده است (Wei, 2015: 1). برای شناخت عوامل مؤثر در سطح‌بندی توسعه از تحلیل عاملی و برای گروه بندی و شناخت تفاوت‌ها از ضریب ناموزون موريس استفاده شده است، که در زیر به توضیح آنها پرداخته خواهد شد.

تحلیل عاملی: تکنیک تحلیل عاملی یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین روش‌ها برای خلاصه کردن اطلاعات زیاد است. در عین حال، خلاصه کردن اطلاعات به ترتیبی صورت می‌گیرد که نتیجه خلاصه شده از نظر مفهوم معنادار است (Maleki et al, 2010: 66). این ویژگی امکان طبقه‌بندی تعداد زیادی از پدیده‌ها را فراهم می‌کند (Taghvaei et al, 2012: 20). مراحل تحلیل عاملی به این ترتیب است: ۱؛ تشکیل ماتریس داده‌ها ۲؛ محاسبه ماتریس همبستگی ۳؛ استخراج عاملها ۴؛ دوران عاملها ۵؛ نامگذاری عاملها (Taghvaei and Shafie, 2006:5).

ضریب ناموزون موريس: برنامه عمران سازمان ملل (UNDP)، الگویی برای درجه‌بندی نواحی از لحاظ توسعه‌یافتگی (کالبدی- انسانی) به کار برده که هم جدیدترین الگوی رسمی استفاده شده در سطح جهانی بوده و هم این که قابلیت گسترش و جایگزینی آنها در فضاهای مورد برنامه‌ریزی با مقیاس‌های مختلف و متنوع قابل اجراست. این الگو به مدل موريس معروف است (Hoseein Zadeh Dalir, 2002:152). روش موريس از کاربردی‌ترین روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای به شمار می‌رود که ضمن ساده تر بودن روش کار با آن، بسیاری از کارآیی‌های مدل اسکالوگرام و تاکسونومی را نیز به همراه دارد. در این روش، با به کارگیری انواع متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی می‌توان درجه بندی و سپس طبقه‌بندی سکونتگاه‌ها پرداخت و مکان مرکزی را مشخص کرد و نیز جایگاه هر واحد را در میان واحدهای دیگر مشخص کرد (Asayesh et al, 2004:147).

روش تحقیق:

روش تحقیق مبنی بر روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد و جامعه آماری روستاهای استان فارس، که شهرستان‌ها به عنوان سطح پایه جمع‌آوری اطلاعات می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز از سالنامه آماری سال ۱۳۹۰-۱۳۹۱ و سایت جهاد کشاورزی استان فارس جمع‌آوری و شاخص‌سازی شده و در محیط SPSS و با استفاده از تحلیل عاملی، عوامل مؤثر در سطح بندی توسعه نواحی روستایی خلاصه شده و سپس نواحی روستایی با استفاده از ضریب ناموزون موريس گروه‌بندی گردیده‌اند و تجانس و تفاوت بین گروه‌ها مورد بررسی قرار گرفته و برای نمایش توزیع آنها در محیط Arc GIS و سپس راهکارهایی حل مشکلات

توسعه‌نیافتگی آن ارائه شده است. انتخاب و گزینش شاخص‌ها بر اساس بررسی اسنادی مقالات ارائه شده در این زمینه صورت گرفته است و در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- شاخص‌های مورد مطالعه

شاخص	شاخص
درصد روستاهای دارای سامانه جمع‌آوری زباله	درصد بهره‌برداران با زمین به کل بهره‌برداران کشاورزی
درصد جمعیت روستایی عضو در شرکت تعاونی روستایی	سرانه سطح زیر کشت محصولات سالانه به ازای هر بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)	درصد کشاورزان باسواد فوق‌دیپلم به بالاتر به کل جمعیت کشاورز باسواد
درصد روستاهای دارای دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	سرانه سطح زیر کشت محصولات باغی به ازای هر بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای راه آسفالت	نسبت شاغلان کشاورزی به کل شاغلان بخش‌های گوناگون اقتصادی
درصد روستاهای دارای ارتباط تلفنی	تعداد چاههای عمیق و نیمه عمیق به ازای هر ۱۰۰ بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای صندوق پست	میزان مصرف کود/سم شیمیایی به اراضی زیر کشت (هکتار)
درصد باسوادی کل روستایی	عملکرد گندم آبی به ازای هر هکتار
درصد باسوادی زنان روستایی	عملکرد گندم دیم به ازای هر هکتار
درصد بیمه شدگان روستایی به کل بیمه شدگان	عملکرد جو آبی به ازای هر هکتار
درصد روستاهای دارای شرکت تعاونی	عملکرد جو دیم به ازای هر هکتار
درصد روستاهای دارای برق	سرانه گوسفند و بز به ازای هر بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای دهیاری	سرانه گاو و گاو میش به ازای هر بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای شورای اسلامی	سرانه تعاونی کشاورزی به ازای هر ۱۰۰ بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای داروخانه	سرانه تراکتور به ازای ۱۰۰ بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای دامپزشکی	سرانه کمباین با ازای ۱۰۰ بهره‌بردار
درصد روستاهای دارای دبستان	درصد برق مصرفی در بخش کشاورزی
درصد روستاهای دارای کتابخانه	درصد دامهای سمپاشی شده به کل دامها
درصد روستاهای دارای طرح هادی	تعداد خانه بهداشت روستایی به ازای جمعیت تحت پوشش
درصد روستاهای دارای پزشک عمومی	تعداد بهورزان (مرد و زن) به ازای جمعیت تحت پوشش
درصد روستاهای دسترسی عمومی به اینترنت	درصد خدمات روستایی (کارگاههای عمده و خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و شخصی و خانگی) به کل جمعیت روستایی
درصد روستاهای دارای مروج کشاورزی	درصد روستاهای دارای مراکز بهداشتی درمانی
درصد روستاهای دارای گازلوله کشی	درصد آبدیهای دارای خدمات گردشگری (اقامتگاه عمومی؛ سالن غذا خوری و...)
درصد روستاهای دارای بوستان (فضای سبز)	درصد روستاهایی که به مجله و روزنامه دسترسی دارند
درصد روستاهای دارای آب لوله کشی	
نرخ اشتغال روستایی	

منبع: (Kalantari, 2006) (Taghvaei et al, 2006)

محدوده مورد مطالعه:

استان فارس در موقعیت جغرافیایی، ۲۷ درجه و ۲ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۴۲ عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار مبدأ واقع گردیده است. این استان با وسعت ۱۲۴۲۱۸ کیلومتر مربع حدود ۱/۸ درصد از مساحت کل کشور را در بر گرفته است (Golamai and Rastegar, 2010: 120). مطابق آمار سال ۱۳۹۰، در استان دارای تعداد ۲۹ شهرستان که ۶۷٫۶ درصد در ۱۰۱ نقاط شهری و ۳۲٫۴ درصد در ۴۳۲۰ نقاط روستایی سکونت دارند (amar.org: 1390).

یافته‌های تحقیق:

نتایج آماری حاصل از اجرای مدل تحلیل عاملی بر اساس متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی انجام شده است. معیار kmo و آزمون بارتلت نشان می‌دهد که معیار kmo برابر با ۰.۵۳۶ می‌باشد؛ که تأیید کننده تحلیل عاملی و مناسب بودن آن برای پژوهش است.

تشکیل ماتریس داده‌ها: اولین مرحله تشکیل ماتریس داده‌ها می‌باشد، ماتریس داده‌ها عبارت است از جدولی که ستون‌های آن شامل متغیرها و سطرهای آن شامل شهرستان‌ها خواهد بود. در این مرحله ۲۹ شهرستان در برابر ۵۰ متغیر تشکیل ماتریس داده‌اند.

محاسبه ماتریس همبستگی: اولین تصمیم در بکارگیری تحلیل عاملی تعیین محاسبه ماتریس همبستگی است که همبستگی بین متغیرها را محاسبه می‌کند که در این صورت تحلیل عاملی از نوع R بوده و الگوی به دست آمده روابط بین متغیرها را نشان می‌دهد، که به علت حجم زیاد داده در این جا آورده نشده است. استخراج عامل‌ها با استفاده از ماتریس همبستگی بین متغیرها به دست می‌آید که در مرحله بعد به آن پرداخته می‌شود (GhaedRahmati et al, 2014:78).

استخراج عامل‌ها:

با استفاده از ماتریس همبستگی عامل‌ها استخراج می‌شود و عوامل مشترک و اهمیت نسبی هر یک از شاخص‌ها معلوم می‌گردد. سپس بردارهای ویژه غیر صفر محاسبه می‌گردد. بر این اساس در پژوهش حاضر ۵۰ شاخص به ۶ عامل تقلیل یافته که ۶۳.۸۰۲ درصد واریانس را تبیین می‌کنند که مبین رضایت بخش بودن تحلیل عاملی و شاخص‌های مورد مطالعه‌اند. (جدول شماره ۳).

جدول ۳- استخراج عاملهای نهایی تحلیل داده‌ها

فهرست عاملها	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی کل واریانس
۱	۸.۸۵۷	۱۷.۳۶۶	۱۷.۳۶۶
۲	۶.۳۲۴	۴۰.۱۲	۷۶.۲۹
۳	۵.۶۵۶	۱۱.۰۸۹	۴۰.۸۵۶
۴	۴.۱۵۳	۸.۱۴۳	۹۹.۴۸
۵	۳.۹۷۸	۷.۸۰۱	۷۹۹.۵۶
۶	۳.۵۷۲	۷.۰۰۳	۶۳.۸۰۲

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

چرخش یا دوران ماتریس:

تفسیر متغیرهای بارعاملی بدون چرخش آسان نیست و بنابراین عامل‌ها چرخانده می‌شوند تا قابلیت تفسیر آنها افزایش یابد (Mosayebi et al, 2014:205). یکی از پرکاربردترین روش‌های دوران، دوران واریمکس است. (جدول شماره ۴).

جدول ۴- عاملهای دوران یافته

فهرست عاملها	ارزش ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی کل واریانس
۱	۸.۵۳۳	۱۶.۷۳۰	۷۳۰.۱۶
۲	۵.۵۹۷	۱۰.۹۷۴	۲۷.۷۰۵
۳	۵.۲۹۹	۱۰.۳۹۱	۳۸.۰۹۶
۴	۴.۸۸۹	۹.۵۸۷	۴۷.۶۸۲
۵	۴.۳۰۳	۸.۴۳۸	۵۶.۱۲۰
۶	۳.۹۱۸	۷.۶۸۲	۶۳.۸۰۲

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

هدف نهایی در تحلیل عاملی، شناسایی سازه‌های بنیادی و زیربنایی است. تفسیر این سازه‌ها فرآیندی است که طی آن، باید به نتایج تحلیل عاملی برچسب و معنا دهیم (Habibpour and Safari, 2013: 342). با توجه به میزان همبستگی شاخص‌ها می‌توان اسامی مناسبی برای آن انتخاب نمود، که در زیر به آن اشاره شده است:

عامل اول:

با مقدار ویژه ۸.۵۳۳ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۶.۷۳۰ درصد واریانس را توضیح دهد. در این شاخص ۱۳ عامل بارگذاری شده که بیشترین تأثیر را در بین عوامل دیگر دارد در عامل اول ۲ شاخص اقتصادی و ۴ شاخص ارتباطی و ۷ شاخص خدماتی بارگذاری شده‌اند. که به نام اقتصادی و ارتباطی - خدماتی نامگذاری می‌شود. (جدول شماره ۵).

جدول ۵- عامل اول و شاخص‌های مربوطه

ردیف	شاخص	مقدار همبستگی
۱	درصد خدمات روستایی (کارگاههای عمده و خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و شخصی و خانگی) به کل جمعیت روستایی	۴۵۶.۰
۲	درصد روستاهای دارای طرح هادی	۶۷۲.۰
۳	درصد آبادیهای دارای صندوق پست	۰.۸۶۶
۴	درصد آبادیهای دارای شرکت تعاونی روستایی	۰.۷۷۰
۵	تعداد چاههای عمیق و نیمه عمیق به ازای هر ۱۰۰ بهره بردار	۵۵۶.۰
۶	درصد روستاهای دارای دسترسی به حمل و نقل عمومی	۶۸۲.۰
۷	درصد روستاهای دارای دامپریشکی	۶۷۹.۰
۸	سرانه سطح زیرکشت محصولات باغی به ازای هر بهره بردار	۳۴۵.۰
۹	درصد دسترسی عمومی به اینترنت	۰.۷۸۰
۱۰	درصد روستاهای دارای مروج کشاورزی	۰.۷۲۶
۱۱	درصد روستاهای دارای دهیاری	۰.۷۷۹
۱۲	درصد روستاهای دارای شورای اسلامی	۶۰۵.۰
۱۳	درصد روستاهای دارای فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)	۰.۸۷۳

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

عامل دوم: با مقدار ویژه ۵.۵۹۷ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۰.۹۴۷ درصد واریانس را توضیح دهد. در این شاخص ۱۱ عامل بارگذاری شده است که شامل ۵ شاخص زیرساختی و ۳ شاخص اقتصادی و ۲ شاخص اجتماعی می‌باشد که به نام زیر ساختی - اقتصادی نامگذاری می‌شود. (جدول ۶).

جدول ۶- عامل دوم و شاخص‌های مربوطه

ردیف	شاخص	همبستگی
۱	نسبت شاغلان کشاورزی به کل شاغلان بخش های گوناگون اقتصادی	۵۷۶.۰
۲	سرانه سطح زیر کشت محصولات سالانه به ازای هر بهره بردار	۴۶۰.۰
۳	درصد آبادیهای دارای برق	۶۱۷.۰
۴	درصد آبادیهای دارای خدمات گردشگری (اقامتگاه عمومی؛ سالن غذا خوری و...)	-۰.۷۰۶
۵	سرانه گاو و گاو میش به ازای هر ۱۰۰ بهره بردار	۵۶۷.۰
۶	درصد باسوادی کل روستایی	-۶۶۴.۰
۷	درصد باسوادی زنان روستایی	۵۳۰.۰
۸	درصد روستاهای دارای دبستان	۶۲۰.۰
۹	درصد روستاهای دارای کتابخانه	-۶۶۲.۰
۱۰	درصد روستاهای دارای گازلوله کشی	۵۴۰.۰
۱۱	درصد روستاهای دارای آب لوله کشی	۵۶۵.۰

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

عامل سوم:

با مقدار ویژه ۵.۲۹۹ می‌باشد که به تنهایی قادر است ۱۰,۳۹۱ درصد واریانس را توضیح دهد در این شاخص ۶ عامل بارگذاری شده است که شامل ۴ شاخص کشاورزی، ۱ شاخص ارتباطی و ۱ شاخص زیست محیطی می‌باشد که با نام کشاورزی - ارتباطی نامگذاری می‌شود. (جدول شماره ۷).

جدول ۷- عامل سوم و شاخص های مربوطه

ردیف	شاخص	همبستگی
۱	عملکرد بازده گندم آبی به ازای هر تن تولید	۹۴۷.۰
۲	عملکرد بازده گندم دیم به ازای هر تن تولید	۰.۸۴۳
۳	عملکرد بازده جو آبی به ازای هر تن تولید	۰.۶۲۴
۴	عملکرد بازده جو دیم به ازای هر تن تولید	۹۰۳.۰
۵	درصد روستاهایی که به مجله و روزنامه دسترسی دارند	۰.۵۶۹
۶	درصد روستاهای دارای بوستان (فضای سبز)	۰.۶۲۱

منبع: یافته های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

عامل چهارم:

با مقدار ویژه ۴.۸۸۹ می‌باشد که ۹,۵۸۷ درصد واریانس ها را توضیح می‌دهد در این شاخص ۹ عامل بارگذاری شده است که شامل ۳ شاخص اجتماعی، ۵ شاخص اقتصادی و ۱ شاخص زیست محیطی می‌باشد که با نام کشاورزی - خدماتی نامگذاری می‌شود. (جدول شماره ۸).

جدول ۸- عامل چهارم و شاخص های مربوطه

ردیف	شاخص	همبستگی
۱	سرانه تراکتور به ازای ۱۰۰ بهره بردار	۰.۸۶۹
۲	سرانه کمباین با ازای ۱۰۰ بهره بردار	۰.۷۶۲
۳	درصد کشاورزان باسواد فوق دیپلم به بالاتر به کل جمعیت کشاورز باسواد	۵۰۸.۰
۴	میزان کود/اسم شیمیایی به اراضی زیر کشت (هکتار) شاخص منفی	۵۶۷.۰
۵	درصد بهره برداران با زمین به کل بهره برداران کشاورزی	۰.۸۰۲
۶	نرخ اشتغال کل روستاییان	۵۸۱.۰
۷	سرانه تعاونی کشاورزی به ازای هر ۱۰۰ بهره بردار	۰.۳۵۰
۸	درصد خانوار بهره مند از مراکز بهداشتی درمانی	۰.۳۵۹
۹	درصد بیمه شدگان روستایی به کل بیمه شدگان	۴۳۲.۰

منبع: یافته های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

عامل پنجم:

با مقدار ویژه ۴.۳۰۳ می‌باشد که ۸.۴۳۸ درصد واریانس ها را توضیح می‌دهد که در این عامل ۶ شاخص بارگذاری شده است که شامل ۴ شاخص بهداشتی - درمانی و ۲ شاخص زیست محیطی می‌باشد؛ که با نام بهداشتی - زیست محیطی نامگذاری می‌شود. (جدول شماره ۹).

جدول ۹- عامل پنجم و شاخص های مربوطه

ردیف	شاخص	همبستگی
۱	درصد دامهای سمپاشی شده به کل دامها	۶۹۳.۰
۲	تعداد خانه بهداشت روستایی به ازای جمعیت تحت پوشش	۹۴۶.۰
۳	تعداد بهروزان(مرد و زن) به ازای جمعیت تحت پوشش	۹۵۵.۰
۴	درصد روستاهای دارای پزشک عمومی	۴۵۵.۰
۵	درصد روستاهای دارای سامانه جمع آوری زباله	۰,۷۲۰
۶	درصد روستاهای دارای داروخانه	-۰,۳۸۲

منبع: یافته های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

عامل ششم: با مقدار ویژه ۳.۹۱۸ می‌باشد که ۷.۶۸۲ درصد واریانس‌ها را توضیح می‌دهد، که در این عامل ۵ شاخص بارگذاری شده است که شامل ۲ شاخص زیرساختی و ۳ شاخص کشاورزی می‌باشد، که با نام کشاورزی - زیرساختی نامگذاری می‌شود. (جدول شماره ۱۰).

جدول ۱۰- عامل ششم و شاخص های مربوطه

ردیف	شاخص	همبستگی
۱	درصد آبدیهای دارای راه آسفالته	-۰,۸۴۳
۲	درصد آبدیهای دارای ارتباط تلفنی	-۰,۳۹۱
۳	میزان برق مصرفی در بخش کشاورزی به کل برق مصرفی	۰,۳۸۰
۴	سرانه گوسفند و بز به ازای هر ۱۰۰ بهره بردار	۴۸۱.۰
۵	درصد جمعیت روستایی عضو در شرکت تعاونی روستایی	۴۷۱.۰

منبع: یافته های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۳.

ضریب ناموزون موريس: مراحل اجرای آن:

مرحله اول: در این مرحله ماتریس شاخص‌های $IN(N*M)$ تشکیل خواهد شد که در آن سطرها بیانگر شهرستان‌ها و ستون‌ها نشان دهنده شاخص‌ها هستند. **مرحله دوم:** در این مرحله به کمک ماتریس شاخص‌های محاسبه شده در مرحله اول می‌بایست میزان حداقل Min_j و حداکثر max_j هر شاخص IN_j را بدست آورد. به عبارت دیگر با محاسبه حداقل و حداکثر شاخص‌ها دامنه محرومیت شهرستان‌ها از نظر کلیه شاخص‌ها بدست خواهد آمد. **مرحله سوم:** تعریف میزان محرومیتی است که برای هر یک از شهرستان‌ها با در نظر گرفتن شاخص‌های منتخب در مرحله نخست و مقادیر محاسبه شده حداکثر و حداقل شاخص‌ها در مرحله دوم می‌توان محاسبه کرد. بنابراین شاخص محرومیت هر شهرستان به صورت زیر معرفی می‌شود.

$$I_{ij} = \frac{(IN_{ji} - \text{Min}(IN_{ji}))}{\text{Max}(IN_{ji}) - \text{Min}(IN_{ji})}$$

در این رابطه I_{ij} برابر است با مقدار شاخص ناموزونی موريس برای شاخص (i) در شهرستان (j) و IN_{ij} برابر مقدار عددی شاخص (i) در شهرستان (j) و $\text{Max}(IN_{ji})$ برابر با بیشترین مقدار شاخص (i) در شهرستان (j) است و $\text{Min}(IN_{ji})$ برابر با کمترین مقدار شاخص (i) در شهرستان (j) است.

مرحله چهارم: در این مرحله ضریب نهایی توسعه شهرستان‌ها محاسبه می‌گردد. بدین منظور باید مجموع مقادیر شاخص‌های مرحله سوم را بر تعداد شاخص‌های به کار رفته تقسیم نماییم. بدیهی است که هرچه میزان این ضریب بیشتر باشد، نشان دهنده این است که شهرستان توسعه یافته تر است و از امکانات بیشتری برخوردار است $DI = \sum_{ij}^{I_{ij}}$ و برعکس (Shams et al, 2012:91).

در این رابطه n تعداد شاخص‌های مورد مطالعه و DI شاخص اصلی توسعه هر واحد به شمار می‌رود. ضریب شاخص توسعه موريس بین صفر تا ۱۰۰ نوسان دارد که هر چه به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد، سطح توسعه یافتگی بیشتر است.

همان طور که در جدول شماره ۱۱ آمده است، بیشترین امتیاز مربوط به نواحی روستایی شهرستان شیراز که ۵۰.۵۷ درصد می باشد. بنابراین از ۴۵ تا ۵۰ در یک گروه به عنوان گروه توسعه یافته از ۴۰ تا ۴۵ در گروه دوم که می توان آنها را گروه درحال توسعه نامید، از ۳۰ تا ۴۵ در گروه سوم که کمتر توسعه یافته و در نهایت گروه چهارم نواحی روستایی که امتیاز آنها زیر ۳۰ درصد می باشد و گروه محروم نامیده شده است، که کمترین امتیاز مربوط به نواحی روستایی گراش می باشد. نواحی روستایی در چهار گروه به ترتیب زیر طبقه بندی شده اند: گروه اول؛ توسعه یافته که شامل نواحی روستایی شهرستان های «شیراز، مرودشت، داراب، استهبان، کازرون» و گروه دوم: درحال توسعه شامل نواحی روستایی شهرستان های «ارسنجان، سپیدان، اقلید، جهرم، لارستان، پاسارگارد، فیروزآباد، زرین دشت» می باشد. این گروه درحال دوره گذار هستند که امتیاز آنها بسیار نزدیک به گروه توسعه یافته می باشند. گروه سوم: کمتر توسعه یافته شامل نواحی روستایی شهرستان های «آباده، فسا، قیروکازرین، فراشبند، لامرد، خرم بید، ممسنی، خرامه، رستم، نی ریز، بوانات» و گروه چهارم: محروم شامل نواحی روستایی «شهرستان های کوار، مهر، سروستان، خنج و گراش» است.

جدول ۱۱-رتبه های نهایی با ضریب ناموزون موريس

شهرستان	ضریب نهایی توسعه/درصد	رتبه نهایی	سطح توسعه
شیراز	۵۷.۵۰	۱	توسعه یافته
مرودشت	۵۰.۲۲	۲	
داراب	۰۴.۴۹	۳	
استهبان	۳۵.۴۶	۴	
کازرون	۴۵.۵۹	۵	
ارسنجان	۴۴.۴۰	۶	درحال توسعه
سپیدان	۴۴.۱۹	۷	
اقلید	۴۳.۷۷	۸	
جهرم	۴۲.۲۰	۹	
لارستان	۴۱.۹۴	۱۰	
پاسارگارد	۸۳.۴۱	۱۱	
فیروزآباد	۴۰.۸۱	۱۲	
زرین دشت	۶۶.۴۰	۱۳	کمتر توسعه یافته
آباده	۸۹.۳۹	۱۴	
فسا	۳۹.۶۶	۱۵	
قیروکازرین	۵۳.۳۸	۱۶	
فراشبند	۳۷.۲۴	۱۷	
لامرد	۳۶.۹۳	۱۸	
خرم بید	۸۷.۳۵	۱۹	
ممسنی	۰۷.۳۳	۲۰	
خرامه	۳۲.۰۲	۲۱	
رستم	۳۱.۷۶	۲۲	
نی ریز	۴۰.۳۱	۲۳	محروم
بوانات	۳۲.۳۰	۲۴	
کوار	۲۹.۵۶	۲۵	
مهر	۲۹.۴۵	۲۶	
سروستان	۲۷.۷۷	۲۷	
خنج	۳۵.۲۷	۲۸	
گراش	۴۶.۱۸	۲۹	

در رابطه با میزان توسعه یافتگی نواحی روستایی استان فارس تفاوت‌ها و اختلافات شدیدی مشاهده می‌شود، اما نکته جالب اینکه شهرستان‌هایی که طی دهه اخیر ایجاد شده‌اند؛ در پایین ترین سطح توسعه قرار دارند. در این بین نواحی روستایی شهرستان شیراز و مرودشت که به ترتیب ۵۰.۵۷ و ۵۰.۲۲ درصد بهترین وضعیت را برخوردار هستند، شهرستان شیراز به دلیل مرکز استان بودن بالطبع از امکانات و خدمات بیشتری برخوردار است و حتی بسیاری از روستاهایی هستند که جنبه خوابگاهی و زیر حوزه نفوذ شهری قرار دارند، شهرستان مرودشت نیز به دلیل موقعیت مناسب اقتصادی به خصوص کشاورزی که باعث نگه داشت جمعیت در نواحی روستایی و رونق یافتن زندگی روستایی شده است؛ هرچند که این شهرستان بیشترین جمعیت روستایی (۱۵۵۷۲۸ نفر) را داراست.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

هدف اصلی برنامه‌های توسعه نواحی روستایی ایجاد الگوی مناسب بین جمعیت، فعالیت‌ها و خدمات و از بین بردن فقر در این نواحی می‌باشد، بنابراین برای شناخت از وضعیت نواحی روستایی ابتدا لازم است که وضعیت موجود آنها مطالعه شود. این تحقیق با هدف بررسی میزان توسعه یافتگی نواحی روستایی استان فارس و گروه بندی آنها و تعیین عوامل مؤثر در سطح توسعه نواحی روستایی با استفاده از ۵۰ شاخص و با استفاده از تحلیل عاملی شش عامل اصلی مؤثر با ۶۳.۸۰۲ درصد واریانس را به خود اختصاص دادند که عامل اول شامل ۱۳ شاخص و با واریانس ۱۶.۷۳۰ درصد و با عنوان اقتصادی و ارتباطی - خدماتی بیشترین تأثیر را در میزان توسعه یافتگی نواحی روستایی داشته است، عامل دوم با نام زیرساختی - اقتصادی با ۱۱ شاخص و واریانس ۱۰.۹۷۴ درصد و عامل سوم با ۶ شاخص و ۱۰.۳۹۱ درصد واریانس با عنوان کشاورزی-ارتباطی، عامل چهارم با ۹ شاخص و ۹.۵۷۸ درصد واریانس با عنوان کشاورزی- خدماتی و عامل پنجم با ۶ شاخص و ۸.۴۳۸ درصد واریانس با عنوان بهداشتی زیست محیطی و در نهایت عامل ششم با ۶ شاخص ۷.۶۸۲ درصد کمترین واریانس را به خود اختصاص داده است و با عنوان کشاورزی - زیرساختی می‌باشد. در مرحله بعد با استفاده از ضریب ناموزون مورس اقدام به تعیین میزان نابرابری‌ها در هریک از شهرستان اقدام گردید که شهرستان شیراز، مرودشت، داراب، استهبان و کازرون به عنوان گروه اول و در سطح توسعه یافته و در پایین ترین سطح که به عنوان نواحی محروم مشخص گردید، شهرستان‌های کوار، مهر، سروستان، خنج و گراش قرار داشت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین نواحی روستایی استان فارس نابرابری و عدم تعادل‌های شدیدی وجود دارد. بدین منظور پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- توجه بیشتر به بخش کشاورزی و مطالعه مسائل و مشکلات پیش روی کشاورزان بسیار ضروری و لازم می‌باشد.
- از بین بردن عدم تعادل‌های درون ناحیه‌ای با توجه به اینکه شهرستان‌های جنوبی فارس از سطح توسعه پایینی برخوردار بودند، رفع این نابرابری‌ها با انجام سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت‌ها ممکن خواهد شد.
- شهرستان‌های جنوبی فارس به دلیل نزدیکی به خلیج فارس می‌تواند اهمیت ژئوپولتیکی بسیار مهمی داشته باشد و توجه به این پتانسیل در توسعه این شهرستان‌ها نقش بسیار مهمی می‌تواند داشته باشد.
- تنوع بخشی به اقتصاد روستایی که روستاها را به دو گروه می‌توان تقسیم کرد، گروه اول شامل روستاهایی که پتانسیل - های گردشگری و گروه دوم روستاهایی که پتانسیل صنعتی شدن. گروه اول شامل روستاهایی که پتانسیل اکوتوریسم (بیشتر روستاهای فارس این توانمندی را دارند)، گردشگری فرهنگی و تاریخی (شامل روستاهای شهرستان شیراز، مرودشت، کازرون، پاسارگارد، فیروزآباد و ممسنی که به دلیل سابقه تاریخی و قدمت آنها) به دلیل اسکان تیره‌هایی ازایل قشقایی روستاهای برآمده از آنها پتانسیل‌های بسیار قوی برای ایجاد قطب‌های گردشگری فرهنگی و آشنا کردن گردشگران با فرهنگ عشایری وجود دارد (دشت بکان اقلید، شیراز، کازرون). گروه دوم شامل روستاهایی که پتانسیل صنعتی شدن دارد به دلیل رونق بخش کشاورزی نقش آن در توسعه نواحی روستایی بنابراین ایجاد صنایع تبدیلی متناسب با بخش کشاورزی و ایجاد نواحی صنعتی روستایی (شهرستان‌های مرودشت، کازرون ،...)
- تقویت شهرهای کوچک و مراکز روستایی برای ارائه خدمات بهتر.

References:

1. Asayesh, H. and Estelaji, A. (2004): *Principles and methods Regional Planning (models, methods and techniques)*. Islamic Azad University Publication. Tehran. (in Persian)
2. Azadi, Y. and Beyk Mohamadi, H. (2013): *Analysis and classification of levels of development in rural areas of Ilam Province*. *Journal of Spatial Planning*. No.2, PP.41-62. (in Persian)
3. Badri, S.A., Akbarian Ronizi, S.R. and Javaheri, H.(2007): *Determine the level of development in rural areas of Kamyaran County*. *Journal of Geographical Research*. No. 82. PP. 116- 130. (in Persian)
4. Bayat, M. (2010): *Evaluation of rural development in Kovar District of Shiraz County by using cluster analysis*. *Geography and Environmental Planning*. No. 1. PP.113-131. (in Persian)
5. Fathi, S. and Motlgh, M. (2011): *Theoretical approach to sustainable rural development based on information communication technology*. *Journal of Human Geography*. No. 2. PP. 48- 66. (in Persian)
6. Gholami, M. and Rastgar, M. (2011): *Survey and analysis of the spatial distribution of Fars province urban population with using indicators urban primacy and concentration*. *Journal of Research and Urban Planning*. No. 2. PP. 117- 130. (in Persian)
7. GhaedRahmati, S. Khademolhoseinei, A. and Mohamadifard, A.(2011): *Analysis the degree of development of Sistan and Baluchestan Province counties*. *Amayesh Journal*. No. 9. PP. 79- 87. (in Persian)
8. GhaedRahmati, S. Mostofiolmamaleki, R. and Barari, M.(2014): *Analysis of development indicators and ranking of Yazd Province Districts*. *Geography and Development*. No. 30. PP. 71- 86. (in Persian)
9. Habibpour, K. and Safari, R.(2013): *Comprehensive guide to SPSS application in survey research(quantitative data analysis)*. Motafakeran Publication. Fifth edition. Tehran. (in Persian)
10. Hoseein Zadeh Dalir, K. (2002): *Regional Planning*. Samt Publication. Tehran. (in Persian)
11. Khakpour, B. (2007): *Measuring the development of rural areas of Shirvan county in order to regional planning*. *Geography and Regional Development*. No. 7. PP. 133- 145. (in Persian)
12. Kalantari, Kh. (2004): *Processing and analyzing data on socio-economic research*. Sharif Publication. Tehran. (in Persian)
13. Kalantari, Kh. Asadi, A. Chobcheyan, Sh. (2009): *Compiling and Validation of Sustainable Rural Areas Development Indicators*. *Urban Regional Studies and Research*. No. 2. PP. 69- 86. (in Persian)
14. Kanbur, R. and J.Vneables, (2005):*Spatial Inequality and Development Overview of UNU-WIDER Project,pp:1-17.available: <http://www.arts.cornell.edu/poverty/kanbur/WIDERProjectOverview.pdf>*.
15. Li, Y. and Wei, Y. D. (2010): *The spatial-temporal hierarchy of regional inequality of China*. *Applied Geography*, 30(3), pp: 303-316.
16. Maleki, S. and Shekhi, H. (2010): *Analysis and classification of indicators and determine development priorities in the country's provinces using factor and cluster analysis*. *Geography and Planning*. No. 29. PP. 61- 85. (in Persian)
17. Mosayebi, S. Saydaei, S.S. Zangiabadi, A. and Rahimi, A.R. (2015): *Spatial analysis of employment indicators with using factor and cluster analysis(case study: Esfahan Province Counties)*. *Geography and Planning*. No. 47. PP. 197- 213. (in Persian)
18. PourMohamadi, M. and Zali, N.(2010): *Regional Disparities Analysis and Development Foresight (Case Study: East Azerbaijan Province)*. *Geography and Planning*. No. 22. PP. 29- 64. (in Persian)
19. Rezvani, M. (2012): *Rural development planning in Iran*. Fourth edition. Ghomes Publication. (in Persian)
20. Shams, M. and Rashidi, Gh. (2012): *Evaluation of sustainability in the old neighborhoods of the Asadabad city with utilizes the uneven coefficient Maurice*. *Geographical Landscape (human studies)*. No. 14. PP. 88- 101. (in Persian)

21. Tabrizi, Jalal. Gasemi, A. and Moazen, S. (2014): Analyze the spatial inequality of socio-economic services in Zanjan Counties. *Journal of Research and Urban Planning*, No. 13. PP. 19-34. (in Persian)
22. Taghvaei, M. and Shafie, P. (2006): The application of factor and cluster analysis in evaluation of spatial – locational in Esfahn rural areas. *Agricultural Economics and Development*. No. 68. (in Persian)
23. Taghvaei, M. and Bahari, E. (2013): Ranking and measuring the degree of development of counties in Mazandaran province by using cluster and factor analysis. *Geography and Environmental Planning*. No. 4. PP. 15- 38. (in Persian)
24. Taghvaei, M, TahmasebiPour, R. and Nosrat Moradi, H. (2012): Determining and analyzing of enjoyment levels of Boosher's by using Scalogram Model. *Geography and Spatial Planning*. No. 2. PP. 74-60. (in Persian)
25. Taghdisei, A. Jamshidi, A. and Aryanpour, A. (2013): Spatial analysis and ranking of rural areas based on indicators of employment in Avramanat region. *Journal of Spatial Planning (Geography)*. No. PP. 157- 180. (in Persian)
26. Tavakolineya, J. and Shali, M. (2013): Regional disparities in Iran. *Amayesh Journal*. No. 18. (in Persian)
27. Zangi Abadi, A. Akbari, M. (2012): Evaluation and analysis the rate of the development of the Fars province counties. *Journal of Environmental Studies*. No. 59. PP. 113- 122. (in Persian)
28. Zarabi, A. and Tabrizi, N. (2012): Determine the level of development Mazandaran province counties -factor analysis approach. *Amayesh Journal*. No. 12. PP. 64- 77. (in Persian)
29. Ziari, K. and Jalalian, E. (2009): Comparing the counties of Fars Province based on development Indicators: 1355-75. *Geography and Development*. No. 11. PP. 78- 96. (in Persian)
30. Ziari, K. SaediRezvani, N. and Baghal Salehpour, L. (2011): Measuring the degree of development of the Eastern counties of Azerbaijan province with (HDI) method. *Beyond Management*. No. 12. PP. 75- 95. (in Persian)
31. Wang, Y., Fang, C., Xiu, C., & Liu, D. (2012): A new approach to measurement of regional inequality in particular directions. *Chinese Geographical Science*, 22(6), pp: 705-717.
32. Wei, Y. D. (2015): Spatiality of regional inequality. *Applied Geography*, 61, 1-10.
33. www.fars.agri-jahad.ir (2015/20/2)
34. www.amar.org.ir (2015/20/2).

